

POSTANOWIENIE

22 września 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 22 września 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa M.P. i T.J.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 11 marca 2022 r., V ACa 236/21,

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów, z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego, kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 marca 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie, w następstwie apelacji powodów i pozwanego Banku, w punkcie pierwszym zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 21 grudnia 2020 r. - zasądzający od pozwanego łącznie na rzecz powodów kwotę 41.197.30 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 16 czerwca 2017 r. do dnia zapłaty (pkt 1), zasądzający od pozwanego łącznie na rzecz powodów kwotę 5.484.10 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 25 października 2018 r. do dnia zapłaty (pkt 2), zasądzający od pozwanego łącznie na rzecz powodów kwotę 3.102.10 CHF z ustawowymi odsetkami od dnia 25 października 2018 r. do dnia zapłaty (pkt 3), oddalający powództwo w pozostałym zakresie (pkt 4) i orzekający o kosztach postępowania pierwszoinstancyjnego (pkt 5) - w ten sposób, że oddalił powództwo co do odsetek ustawowych od kwot zasądzonych w punktach 1 i 2 za okres do dnia 9 grudnia 2020 r., oddalił powództwo co do kwoty zasądzonej w punkcie 3 wraz z odsetkami za opóźnienie, w punkcie 4 zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 54.429,91 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 10 grudnia 2020 r. do dnia zapłaty, oraz co do kosztów (pkt 5), w punkcie drugim oddalił obie apelacje w pozostałym zakresie, a w punkcie trzecim orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczynę kasacyjną określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie wystąpiły istotne zagadnienie prawne, wyrażające się w pytaniu, czy przy stosowaniu przepisów dotyczących niedozwolonych postanowień umownych, tj. art. 385¹ oraz art. 385² k.c. w związku z art. 6 ust. 1 oraz art. 7 Dyrektywy 93/13 sąd powinien uwzględnić także podstawowe zasady porządku prawnego w Polsce oraz w Unii Europejskiej, takie jak zasada proporcjonalności, równości oraz pewności prawa? W szczególności czy orzekając o konsekwencjach uznania postanowień umowy za niedozwolone, Sąd może zastosować sankcję skrajnie korzystną dla konsumenta, ale prowadzącą do naruszenia zasady proporcjonalności, pewności prawa i równości? I czy w sytuacji, gdy uznanie nieważności umowy będącej konsekwencją upadku umowy, w związku

z uznaniem jej postanowień za niedozwolone prowadzioby do naruszenia zasady proporcjonalności, pewności prawa i równości, dochodzenie przez konsumenta roszczenia o zasądzenie z tytułu nieważności umowy może zostać uznane za nadużycie prawa podmiotowego sprzeczne z art. 5 k.c.?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczącą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia

sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Zagadnienie sformułowane przez pozwanego nie czyni zadość wskazanym wymaganiom, Sąd Najwyższy bowiem wielokrotnie wyjaśniał już przesłanki i skutki uznania za niedozwolone postanowień takich jak sporne w niniejszej sprawie, wskazując w szczególności, że bez dotkniętych abuzywnością tzw. klauzul przeliczeniowych umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej nie może nadal obowiązywać, gdyż wyeliminowanie tych klauzul prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl. i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl.).

Sąd Najwyższy wyjaśniał też wielokrotnie - zgodnie z wiążącymi wskazówkami wynikającymi z judykatury Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej - jakie przesłanki muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) mogło zostać zastąpione innym sposobem określenia kursu waluty obcej. W szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna

- z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56) wskazano, że zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek):

1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74 oraz z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74);

2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51 oraz z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 55-56, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 48 oraz z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 43-45, teza);

3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego

postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza).

Zarazem w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśniono, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, iż skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 62 oraz pkt 3 sentencji, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 77, z dnia 12 stycznia 2023 r., C-395/21, D.V., pkt 63, 65 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 56). Sąd Najwyższy wypowiadał się już również co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.), art. 41 Prawa wekslowego albo art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, niepubl. oraz tam przywoływane orzecznictwo).

Dla oceny proporcjonalności przyjmowanych w orzecznictwie rozwiązań istotna jest również okoliczność, że *in casu* Sąd Apelacyjny wyraźnie zastrzegł, iż ocena abuzywności nie powinna być ograniczana tylko do przyjętego w umowie mechanizmu przeliczenia waluty krajowej na walutę obcą, lecz powinna uwzględniać, że istotą kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty waloryzacji kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę. Stwierdził też, że dla rozstrzygnięcia sprawy zasadnicze znaczenie ma właśnie skuteczność klauzuli ryzyka walutowego (por. s. 24-25 zaskarżonego wyroku). W

związku z tym zwrócił uwagę, że postanowienie wprowadzające indeksację do waluty obcej (czyli ryzyko kursowe) nie zostało sformułowane przez pozwanego prostym i zrozumiałym językiem, a pozwany nie wywiązał się z obowiązku pouczenia powodów o nieograniczonym ryzyku kursowym w sposób wymagany przy umowie kredytu indeksowanego kursem waluty obcej (s. 27). Wskazał, że podpisanie przez powodów ogólnikowego oświadczenia, iż są świadomi, że z kredytem waloryzowanym związane ryzyko kursowe i w pełni je akceptują, bez jednoczesnego wskazania, jakie konkretnie informacje zostały im przekazane, nie jest wystarczające do uznania, że pozwany udzielił powodom informacji pozwalających im na zrozumienie skali ryzyka kursowego związanego z zawartą umową. Bank powinien uświadomić kredytobiorcy – czego nie uczynił – że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu niesie za sobą poważne niebezpieczeństwo, a jego przyjęcie może rodzić powinność zwrotu kwoty wielokrotnie wyższej od pożyczonej, mimo dokonywanych regularnych spłat. Wymagało to bowiem nie formalnego oświadczenia, lecz podania konkretnych danych, przykładów i symulacji, obejmujących nawet trudne do przewidzenia, znaczące zmiany kursów walut oraz innych elementów rzutujących na przyszłe obciążenia kredytobiorców (por. s. 19-20). Pozwany powinien przedstawić prognozy na przyszłość, ze wskazaniem, przy jakim kursie koszty kredytu indeksowanego zrównają się z tymi, jakie powód ponosiłby przy kredycie zlotowym, a przy jakim wyrównane zostaną korzyści płynące z zastosowanej stopy oprocentowania. Powinien uświadomić konsumentom, jakie jest prawdopodobieństwo zaistnienia sytuacji tego rodzaju, a nadto zwrócić uwagę na możliwości zabezpieczenia (s. 28). Sąd Apelacyjny ocenił ponadto, że rażąco narusza interesy konsumenta przerzucenie na niego – a tak stało się *in casu* - nieograniczonego ryzyka zmiany kursu waluty waloryzacji kredyt (s. 29). Uznając, że klauzule umowne, których elementem jest ryzyko kursowe, określają główne świadczenia stron, doszedł do wniosku, iż ich eliminacja z umowy musi prowadzić do jej upadku, gdyż jej utrzymanie w pozostałym zakresie nie jest możliwe bez postanowień określających główne świadczenia stron.

Wywody Sądu odwoławczego są zgodne ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, który przyjmuje, że nietransparentna klauzula ryzyka walutowego może być uznana za abuzywną, jeżeli nakłada na kredytobiorcę nieograniczone

ryzyko walutowe, które nie zostało należycie zrównoważone innymi postanowieniami umownymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103, teza). Zważywszy powagę wadliwości umowy związanej z nałożeniem na konsumenta nieograniczonego ryzyka walutowego, należy stwierdzić, że racje przedstawione przez pozwanego nie przekonują do potrzeby sformułowania przez Sąd Najwyższy dodatkowych wypowiedzi dotyczących proporcjonalności zastosowania w takiej sytuacji sankcji równoznacznej z upadkiem umowy.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

(K.L.)

[SOP]

